Turkish Studies

Volume 14 Issue 4, 2019, p. 2397-2424

DOI: 10.29228/TurkishStudies.23466

ISSN: 1308-2140

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info / Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 21.06.2019

✓ Accepted/Kabul: 10.08.2019

📅 Report Dates/Rapor Tarihleri: Referee 1 (20.07.2019)-Referee 2 (23.07.2019)

This article was checked by iThenticate.

KLÂSİK EDEBİYAT BAĞLAMINDA KUTADGU BİLİĞ'DE DEĞERLER EĞİTİMİ

Ömer İNCE* - Mehmet AKKAYA**
Nevin AKKAYA*** - Tuğba ŞİMŞEK****

Öz

Günümüzde başta teknolojik ilerlemeler olmak üzere çeşitli değerlerin etkisiyle pek çok değer kaybolduğu görülmektedir. Milli ve manevi değerlerin gelecek nesillere aktarılması için kültürel unsurlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu unsurların başında milli tarihimiz açısından önemli eserler gelmektedir. Bu eserlerin, değerler eğitimi açısından Türkçe dersi programı incelendiğinde, milli manevi, dini ahlaki ve sosyal değerlerin oluşturulması ve aktarılmasında alanın değerler eğitimine katkılarının olabileceği görülmüş ve bu görüş benzer çalışmalarla da desteklenmiştir. Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonraki ilk milli eser olan Kutadgu Bilig de bu önemli eserlerden biridir. Bir siyasetname olmasının çok ötesinde milli ve evrensel değerlere vurgu yapan bir pendname özelliği taşıyan bu önemli eser değerler eğitimi için eşsiz bir kaynaktır. Bu eserle, yüzyıllardır değişmeyen değerlerimizi yüzyıllar öncesinden gelen bir tarihi kaynakla verme hedeflenmektedir. Bu sayede unutulmaya yüz tutmuş milli ve manevi değerlerimizi yeniden canlandırmak ve öğrencilerin dikkatini tarihi kaynaklara çekmek de amaçlanmaktadır. Kutadgu Bilig'i bu sebeplerle değerler eğitimi açısından incelemenin eğitim-öğretime büyük katkısı olacağı düşünülmektedir. İçerdiği değerlerin uygun bir dille çocuklara ve gençlere aktarılmasının hem tarihi açıdan hem milli açıdan önemli ve gerekli olduğu düşünülmektedir. Nitel araştırma yöntemlerinden betimsel ve içerik analizi yöntemi kullanılarak Kutadgu Bilig, Güngör'ün (2010) değerler ölçeği bakımından incelenmesi sonucunda, ölçekte yer

* Dr. Öğr. Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, E-posta: omer.ince@deu.edu.tr

** Dr. Öğr. Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, E-posta: mehmet.akkaya@deu.edu.tr

*** Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, E-posta: nevin_akkaya@yahoo.com

**** Doktora Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, E-posta: tugbasimsek5@gmail.com

alan bütün değerlerin eserde yer aldığı görülmüştür. İncelenen beyitler değerlendirildiğinde 30 beyitte estetik, 20 beyitte ahlaki, 32 beyitte bilimsel 40 beyitte iktisadi, 32 beyitte dini, 35 beyitte siyasi, 24 beyitte sosyal değerlere rastlanmaktadır. Bu değerlerin tamamı Milli Eğitim programında yer alan değerlerle örtüşmektedir. Bu araştırma sonucunda araştırmacılar tarafından sıralama ölçeği önerisi sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türkçe eğitimi, Değerler eğitimi, Kutadgu Bilig.

VALUES EDUCATION IN KUTADGU IN THE CONTEXT OF CLASSICAL LITERATURE

ABSTRACT

Today, it seems that many values are lost due to various values because of especially technological progresses. Cultural elements are needed to transfer national and spiritual values to future generations. At the beginning of these elements are important works in terms of our national history. It has been seen that when these programs are examined in terms of education of values, the Turkish lesson program, important contributions to the education of the values of the field in the formation and transfer of national-spiritual, religious moral and social values have been observed and this view has been supported with similar studies. Kutadgu Bilig, the first national work after the Turks' acceptance of Islam, is one of these important works. This important work bearing a book on ethics feature that emphasizes national and universal values far beyond being a politics is a unique resource for values education. It is aimed to give our unchanging values for centuries to a historical source from centuries ago. It is also aimed to revive our forgotten national and moral values and attract the attention of students to historical sources. Kutadgu Bilig is therefore considered to be a major contributor to education-training in examining values in terms of education. It is thought that the transfer of the values it contains to children and young people with a suitable language method is both important and necessary in terms of history and nationality. Descriptive and content analysis method was used for qualitative research methods. As a result of examining Kutadgu Bilig in terms of Güngör'rating scale, it was seen that all values were included in the work. When the couplets are evaluated aesthetics in 30 couplets, in the ethics of 20 couplets, scientific in 40 couplets, economic in 40 couplets, other in 32 couplets, political in 35 couplets and social values in 24 couplets have been found. All of these values included in the national education program. As a result of this research, an ordinal scale was proposed by the researchers.

STRUCTURED ABSTRACT

Introduction

As a result of today's world which is rapidly developing and changing technology we see that we have lost many things in terms of values while we are bringing in many things to our lives. We can say that relations with technology, which started in infancy, have narrowed our

social environment while expanding the boundaries of our world. For this reason, we see that we have lost the values which are the cornerstones of belonging to the society. Sustainability of society Values are important for human to live a more fulfilled life.

Education starts in the family and continues at school. Education programs are updated in schools by considering the needs of individuals and society in today's changing and constantly developing life. New approaches in technology and education pave the way for new curricula. It is seen that the Ministry of National Education has made changes to the Turkish curriculum in 2018, which it has recently prepared in order to reply these needs. Program Values title is included in the program and the value definition is defined as follows: Our values are the sum of the principles that constitute the perspective of the curriculum. Its roots are in our traditions and past, its trunk and branches are nourished by these roots and extend to today and tomorrow.

We can say that, the values enlightens our way from past to present based on the expressions which are used by ministry of education. In this sense, we believe that Kutadgu Bilig (KB), who tells us our root values through ideal life and ideal people, is the right source for values education.

As a matter of fact, in the MEB 2018 program; justice, friendship, honesty, self-control, patience, respect, love, responsibility, patriotism, benevolence are all seen in the KB.

It is also said that the said root values will come to life in the teaching and learning process both on their own, together with the related sub-values and other root values. (MEB 2018, s.6) We can see that almost all of these sub-values take place in Kutadgu Bilig except the values brought by democratic life and technology.

Today, hundreds of studies come across the necessity of values education. Historically, as we approach today, an increasing number of studies are emerging. In the study of Kardaş and Cemal (2017, p. 383), it is seen that a total of 73 scientific studies have been identified, including 40 master theses, 30 articles and 3 papers on value education in Turkish teaching. Another important finding is that no studies have been found at the doctoral level (Kardaş and Cemal 2017, p. 395).

Transferring our national and universal values to future generations is very important for the formation of a healthy society. Transferring these values have survived since the present with our ancient and national resources is also important in terms of showing that there are unchanging values and this values are more remarkable for children. Especially in recent years, it is observed that studies on this subject have increased considerably. The number of works written for purposes such as determination of values, transferring our values with national and literary sources, and revealing the aspects of Kutadgu Bilig that shed light on our day is increasing.

In our study, we aimed to know Kutadgu Bilig in many ways by conducting a multi-faceted research about Kutadgu Bilig. Kutadgu Bilig is a work which is very rich in terms of value. As a matter of fact, the 17th couplet in the rhyming entrance of the work summarizes the purpose of the book: The words of this book help and guide people; organizes jobs in

both worlds. The purpose of values education is to provide individuals with the characteristics that make them individuals who are empowered to cope with problems in order to live a fulfilled life in which human characteristics are in harmony with the society. Blending universal and national values, Kutadgu Bilig, which gives unchanging values from centuries ago, contains the values included in the education programs published by the Ministry of Education. Regarding the values; By scanning the index of Kutadgu Bilig, we identified the values in the couplets and divided them into positive and negative values. 200 positive values and 51 negative values were determined.

Written to capture the happiness of the two worlds, the art of subsistence gives the codes of living to a life full of life. It is thought that it is a very suitable work to be used in value education in terms of being an allegorical work, embodying abstract values with various concrete examples, providing definitions, explaining cause and effect, and making conscious repetitions.

One of the most important people working on values is Erol Güngör's. Güngör (2000), in the thesis of "Research on the Psychology of Values; lasted four years, and in the result of the data it's said that the thinking on the value system in Turkey is very enlightening for writers. In his thesis, Güngör classified values as seven value fields and organized two expressions representing each of these seven value fields. These are: Aesthetics; A world full of beauties, where everything is restrained and harmonious. Moral; A world without lies, the peace of conscience. Theoretical (Scientific); A world free of ignorance, knowing all the facts. Economic; Economic independence, Comfortable living. Religious; Winning the afterlife. Political; Ensuring equality, struggle for liberty. Social; True friendship, Helping people.

In our study, we examined each of the 6645 couplets in Kutadgu Bilig and determined the values given directly or implicitly. Again, in the case of the plot given in the KB, we have also reviewed the values that have been named for a section in it. We determined the values from the seven value fields that Güngör (2010) made in his study and put them into a new classification. In this study, we aimed to study values education in the light of our first national work Kutadgu Bilig after the adoption of Islam by the Turks. For this purpose, relevant literature was searched and we found that no comprehensive study was conducted on the subject. Within the scope of this research;

1. Determination of values in Kutadgu Bilig.
2. Comparison of the values in the Curriculum and the values in Kutadgu Bilig.
3. Classification of values in Kutadgu Bilig according to Güngör's values education scale.
4. Research has been made on creating an original values scale by using the values education scale.

Method

In the research, "Document scanning", one of the qualitative research models, was used. The values in Kutadgu Bilig were determined. The descriptive analysis method was applied in the analysis of the data which was documented by document scanning. Firstly, the values in

Kutadgu Bilig, which is the subject of the study, were determined and these values were analyzed by comparing the values given in the Turkish course in the program by using the work. In the data analysis, according to the value expressions in Kutadgu Bilig, the seven value phases of Güngör (2010) were used in detail for the values in the work. Value groups and values are listed by considering the values of the researchers in the curriculum of the Ministry of National Education. In Kutadgu Bilig, expressions expressing value are taken in the form of sentences or paragraphs.

Results and Interpretation

Values in Kutadgu Bilig

Values are one of the most important elements that make a nation a society. The values that keep a nation alive can be found in the literary works of that nation's culture. Kutadgu Bilig, one of the cult works of Turkish culture, deserves to be examined in terms of values. Kutadgu Bilig is one of the first works that comes to mind among the countless works that we can use in our literature to realize value education and teaching. It is one of the works that is suitable to be used in giving values both in the subject and in the way it deals with the subject. The education should draw attention with giving the subject in a question-answer format without distracting the student closely, in accordance with the principles of concrete to abstract, and to make use of concrete examples while making the definitions. makes it valuable for use in education.

When we examine the work, we see a lot of value. In Kutadgu Bilig, the values examined according to the 'Güngör' Values Scale ve and the sample couplets containing these values are given below. Güngör's Values scale;

- 1.Measurement and Harmony -Ethetic values
2. Peace in the hereafter - Religious values
- 3.The world without lie - Moral Values
- 4.Redemption - Religious values
- 5.Economic Independence -Economic values
6. Comfortable Life -Economic values
7. Knowing the Truths - Scientific values
8. The inner Peace - Moral values
9. The world without ignorance- scientific values
- 10.The World Filled with Beauty -Ethetic values
11. Ensuring Equality -Political values
12. True Friendship -Social values
13. Struggle for Liberty -Political values
- 14.Helping People -Social Values

A total of seven main; and fourteen intermediate titles.

Values in Kutadgu Bilig The findings obtained from the examination in terms of Güngör's ranking scale are listed below:

Aesthetic Values

Aesthetic values is a thing which awakens a sense of beauty. In Kutadgu Bilig, Yusuf Has Hacib handled the word so well that in many places concrete examples evoke aesthetic value. Especially in expressions about nature, we can see the aesthetic value very clearly. It also draws

attention to the impression that the person looks beautiful, and the couplets appear to be beautiful as well as the face. Güngör (2010) describes aesthetic value in his thesis as, "Everything is measured and harmonious "and "a world full of beauties

Moral values

In the dictionary of Turkish Language Institution: The word *ünde* morals an which is defined as Behaviors and rules of conduct that a society's contents have to comply with society also means character Güngör (2010) defines the moral value as; A world without lie and inner peace.

Theoretical (Scientific) Values

Theoretical values that can be evaluated scientifically in Güngör (2010) thesis; It is expressed as *mk*knowing all the facts and *dünya* a world free from ignorance" As can be understood from these statements, the basis of this value is science. The information has such an important place that most of the subjects are based on the information. As can be understood from couplets, the first condition of being human is knowledge. Being knowledgeable is one of the important requirement of being happy and keeping happiness.

Economic Values

Güngör (2010) states that the economic value; "Economic independence" and "Comfortable life" in his thesis. Economic value reminds economic data This notion can be defines as property welfare level, comfortable life and being financially distressed. In Kutadgu Bilig, it is emphasized that it is more beneficial giving the goods to those in need rather than accumulating the property by emphasizing the world is temporary. It is mentioned that the insatiability harmful for people.

Religious Values

Religion, according to Islamic belief; world and the hereafter are the principles of faith that brings happiness. Kutadgu Bilig's this section (1069) was written as a dialogue between a devout who leave the real world and a vizier who believes in the phrase of The most auspicious of people, who are useful to other people.

It is seen that religious values are mentioned in many parts of the work and the importance of being a good person is emphasized. Güngör (2010) states that religious value; peace in the afterlife and the temptation. These two expressions and expansions can be seen in the following couplets.

Political Values

Kutadgu Bilig was registered as a political book. As a matter of fact, including the characters as king, vizier etc is the proof of this notion. Güngör (2010) evaluated the political value in his thesis as "Ensuring Equality" and "fighting for Freedom". In Kutadgu Bilig, equality comes to the forefront in the advice given to the king.

Social Values

Kutadgu Bilig presents us with ideal people and ideal society order. Indeed, it is also rich in social values. Güngör (2010) states that social

value; “True friendship” and helping people. The conditions of being friendly, the tricks of understanding true friendship, the importance of helping people, the necessity of treating in good way even to the bad people etc.. Kutadgu Bilig gives important messages on many issues.

Conclusion, Discussion and Suggestions

The research whis has been realized for the purpose of developing new values ranking scale by determining the values in Kutadgu Bilig and comparing the values which is situated in the programme of Turkis lessons of ministry of education. And the results are.

When Kutadgu Bilig is analyzed according to Güngör's (2010) values scale, it is seen that all values in the scale are included. Kutadgu Bilig contains information and values that are necessary for the regulation of social life and state organization, and how to obtain and use them. Moral rules and values that regulate social life are transferred. The aim of the work is to emphasize the understanding of the intellectuals in moral, law and state administration in the eleventh century and how the legal organization should be in that period and to be happy in this world and in the other world. For this purpose, the comprehensive values system from social values to scientific values and religious values are digested into couplets.

One of the most important characteristics of Kutadgu Bilig is that most of the values are included in scientific values. This feature makes it especially necessary to use this work in Turkish. Kutadgu Bilig should be evaluated in various aspects of educational institutions of all levels and the values described in it should be passed on to young generations. It is very important that the texts to be presented to future generations reflect the values of the nation to which they belong. Because the young individual will gain consistency in his / her behaviors with these values and form his / her character by directing his / her personality. The culture and values of the nation are kept alive with literary texts and transferred to the future. Therefore, the texts used as the main tool in teaching mother tongue are very important especially in the transfer of value. As a result of Kutadgu Bilig Güngör's (2010) analysis in terms of values scale, all values in the scale were found in the work. When the examined couplets are evaluated, aesthetics in 30 couplets, moral in 20 couplets, economic in 32 couplets, scientific in 40 couplets, religious in 32 couplets, political in 35 couplets and social values in 24 couplets are found. All of these values coincide with the values in the National Education Program. The ranking scale proposed by the researchers by comparing the values in Kutadgu Bilig and the values given in the National Education Program is as follows:

1. Moral values
2. National values
3. Social values
4. Individual values
5. Aesthetic values
6. Scientific values
7. Universal values

As a result of the research, the following suggestions can be developed:

In Kutadgu Bilig, there are almost all values that are tried to be gained to students in primary education. The work is based on the concept of justice. For this reason, in Kutadgu Bilig, justice is considered the highest value of all values and the most emphasis is given to this value. The representation of justice by the sovereign and the foundation of the state administration on justice shows how much the Turks attach importance to this value. Students who encounter these texts in the Turkish course will see how much their ancestors attach importance to this value and they will show the same importance. When processing a text or theme that complies with this value, these couplets can be used as supportive.

In Kutadgu Bilig, the understanding that knowledge is a “vast sea ve and that” the boundaries of knowledge are not drawn and lifelong learning bugün coincides with the understanding of education adopted by modern societies today. By giving couplets in which the importance of knowledge is expressed in living Turkish, the features of the work that preserves its value for present and future centuries can be explained and interest and curiosity can be aroused against monumental works of Turkish culture. For Kutadgu Bilig, preparing the text for all values, supporting with the visuals, showing the visuals from the original writings of the work, linking the past and giving information about the historical adventure of Turkish.

Keywords: Values education, Turkish education, Kutadgu Bilig.

1. Giriş

Günümüz dünyasının hızla sürekli gelişen ve değişen teknolojisiyle hayatımıza çok şey katılırken değerler anlamında pek çok şeyi yitirdiğimizi görmekteyiz. Bebeklik çağlarında başlayan teknolojiyle ilişkiler, dünyamızın sınırlarını genişletirken sosyal çevremizi somut anlamda küçülttüğünü söyleyebiliriz. Bu sebeple topluma ait olmanın temel taşlarından olan değerleri de kaybettiğimizi görmekteyiz. Değer, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlardır (Kızılcı ve Erjem, 1994:99). Dolayısıyla toplumun sürdürülebilirliği fertlerin daha doyumlulu bir hayat yaşayabilmeleri için değerler önemlidir.

Eğitim ailede başlar okulla devam eder. Okullarda, günümüzün değişen ve sürekli gelişen hayatında bireylerin ve toplumun da ihtiyaçlarının farklılaştığı göz önüne alınarak öğretim programları güncellenmektedir. Teknoloji ve eğitimdeki yeni yaklaşımlar yeni öğretim programlarına zemin hazırlamaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı da son hazırladığı 2018 yılı Türkçe öğretim programında yaptığı değişikliklerle bu ihtiyaçları karşılama yoluna gittiği görülmektedir. “Eğitim sistemimiz her bir üyesine uygun ahlaki kararlar alma ve bunları davranışlarında sergileme yeterliliğini kazandırma amacıyla hareket eder.” ifadelerine yer verilen programda, özellikle değerler eğitiminin ön plana çıktığı görülmektedir. Programda “Değerler” başlığına yer verilmiş ve değer tanımı şu şekilde yapılmıştır: “Değerlerimiz öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler toplamıdır. Kökleri geleneklerimiz ve dünümüz içinde, gövdesi ve dalları bu köklerden beslenerek bugünümüze ve yarınlarımıza uzanmaktadır. Temel insani özelliklerimizi oluşturan değerlerimiz, hayatımızın rutin akışında ve karşılaştığımız sorunlarla başa çıkmada eyleme geçmemizi sağlayan kudretin ve gücün kaynağıdır.” (MEB 2018, s.6).

MEB’in değerleri anlatırken kullandığı ifadelerden yola çıkarak değerler geçmişimizden bugünümüze yolumuzu aydınlatan bir ışık olduğunu söyleyebiliriz. Bu anlamda bize kök değerlerimizi,

ideal hayat, ideal insan üzerinden anlatan Kutadgu Bilig (KB)’in değerler eğitimi için doğru kaynak olduğu kanısındayız.

Nitekim MEB 2018 programında kök değerler olarak anılan; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik değerlerinin hepsini de KB’de yer aldığını görmekteyiz.

Yine bahsi geçen kök değerlerin, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına, hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacağı söylenmektedir. (MEB 2018, s.6). Bu alt değerlerden demokratik yaşamın ve teknolojinin getirdiği değerler hariç hemen hepsinin Kutadgu Bilig’de yer aldığını görmekteyiz.

Milli ve evrensel değerlerimizi gelecek kuşaklara aktarmak sağlıklı bir toplumun oluşması açısından oldukça önemlidir. Bu değerleri, kadim ve milli kaynaklarımızla aktarmak çocuklar açısından hem daha dikkat çekici hem de tarihten günümüze gelen değişmeyen değerlerin olduğunu göstermek açısından da önemlidir. Özellikle son yıllarda konuyla ilgili çalışmaların oldukça arttığı gözlenmektedir. Değerlerin tespiti, milli ve edebi kaynaklarla değerlerimizi aktarmak, Kutadgu Bilig’in günümüze ışık tutan yönlerini gün yüzüne çıkartmak gibi amaçlarla yazılmış eserlerin sayısı giderek artmaktadır.

Birkan (2017), “Kutadgu Bilig’de Değerler Öğretimi” adlı yüksek lisans tezinde Kutadgu Bilig’den yola çıkarak öğretim yöntemlerinin kullanımına değinmekle birlikte tezin başlığında görülen değerlerin çalışmada, ayrıntılarıyla ele alınmadığı daha çok yöntem-teknik açısından değerlendirildiği görülmektedir. Kutadgu Bilig’deki değerleri tespit etmede ve sınıflandırmada önemli bir boşluk göze çarpmakta, bu boşluğu doldurmanın önemli olduğu düşünülmektedir.

Kaymaz (2009), “Kutadgu Bilig Hakkında Türkiye’de Yapılan Yayınlar Üzerine Bir Deneme” adlı çalışmasında Kutadgu Bilig ile ilgili olarak hazırlanan doktora ve yüksek lisans tezleri, kitaplar, makaleler, kitap bölümleri ve bildiriler bibliyografik künyeleriyle belirtilmektedir. Bu çalışmada da görüldüğü üzere çocuk eğitimiyle ilgili kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Bir nasihatname olan Kutadgu Bilig’i özellikle değerler eğitimi açısından inceleyerek eğitimde kullanılmasını sağlamanın büyük katkısı olacağı görüşündeyiz.

Tekşan (2012), “Türkçe Dersi Değerler Eğitiminde Kutadgu Bilig’in Kullanımı” adlı makalesinde; değerlerin bireyler ve toplum açısından öneminden bahsetmekte ve bu değerlerin aktarılmasında edebi eserlerin gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Çalışmada değerler alt başlıklar halinde verilerek ilgili beyitlerin tercümeleleri yer almaktadır. Bu başlıklarda Kutadgu Bilig’de geçen şu değerlerle ilgili bulgulardan oluşmaktadır; adil olma, aile birliğine önem verme, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, yardımseverlik. Tekşan’ın tespitine göre ilköğretimde öğrencilere kazandırılmaya çalışılan yirmi değerden on yedisi bu eserde bulunmaktadır. Bağımsızlık, özgürlük ve vatanseverlik değerlerine rastlanılmadığı belirtilmektedir. Her değerın bilime dayandırıldığına da dikkat çekilmektedir.

Kocasavaş (2006),” Kutadgu Bilig’de Eğitim-Öğretim Anlayışı” adlı makalesinde; eğitim-öğretimde tarihi kaynaklardan yararlanmanın önemine dikkat çekmektedir. Kutadgu Bilig’in bir nasihatname olmasından öğretici nitelikte olduğunu açıklamaktadır. Kitapta eğitim-öğretimle geçen beyitleri çeşitli alt başlıklarda vermektedir: Baba-çocuk (ebeveyn-çocuk) ilişkisi, çocuk terbiyesi ve bununla ilgili tavsiyeler, kız çocukları ve kadınlarla ilgili tavsiyeler, küçük yaşta öğrenme, öğrenmenin yaşadıkça sürmesi, görüp öğrenmenin önemi, soru sorarak öğrenme, nasihat ederek öğretme, insan olabilmenin şartı: öğreten ve öğrenen olmak, akıl ve bilginin değeri, iş disiplini, bilginlere saygı, kitabın ve yazının önemi, kalem-kılıç ilişkisi. Yazarın da belirttiği gibi Kutadgu Bilig’de pek çok eğitsel değere yer verildiği görülmektedir.

Emiroğlu (2012)'nin "Kutadgu Bilig'de Çocuk eğitimi" adlı makalesinde; eserde yer alan doğrudan çocuk eğitimiyle ilgili beyitler alt başlıklarla açıklanmaktadır. Çocuk eğitiminde anne ve babanın görev ve sorumlulukları, çocukları eğitiminde babanın rolü, çocuk eğitimi küçük yaşta başlar, çocuk eğitiminde yapılan yanlışlar, çocuk eğitiminde geleneklerin etkisi, bilgi ve ahlak eğitimi, çocuk eğitiminde batıl inançlar olmak üzere toplam yedi başlık altında incelenmektedir. Sonuç olarak eserin çocuk eğitime verdiği önem, ailelere tavsiyeleri ve günümüze ışık tutacak nitelikte kayda değer ve önemli görüşlerin yer aldığı belirtilmektedir.

Özdaş (2013)'in "Ortaokullarda Değerler Eğitimi ve İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi" adlı doktora tezinde eğitsel amaçların gerçekleştirilebilmesi için bireysel ve toplumsal olarak değerlere sahip çıkan bireylerin önemine dikkat çekmektedir. İstenmeyen öğrenci davranışlarının, eğitimin amacına ulaşmasını engellediğini belirtmektedir. Sonuç olarak ölçme araçlarıyla tespit ettiği şu sonuçlara ulaştığı görülmektedir: "Araştırma bir bütün olarak değerlendirildiğinde, ortaokullarda değerlerin kazandırılma düzeyi ile istenmeyen öğrenci davranışlarının görülme sıklığı arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın nitel kısmından elde edilen veriler incelendiğinde, ortaokullarda değerlerin kazandırılma düzeyi ile istenmeyen öğrenci davranışlarının görülme sıklığı arasında anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Ortaokul öğretmenlerine göre, ortaokul programlarında yer alan değerler kazandırılmadığı için istenmeyen öğrenci davranışları meydana gelmekte ya da istenmeyen öğrenci davranışları sık görüldüğü için ortaokul öğretim programlarında yer alan değerler beklenen düzeyde kazandırılmamaktadır." Bu çalışmadan anlaşıldığı üzere değerler eğitiminde farklı yollara başvurularak hedeflenen kazanımlar için daha verimli bir eğitimin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Tüm bu çalışmaların ve daha fazlasının ortak noktası; değerler eğitiminin gerekliliği ve değerlerin geçmişten günümüze geldiğidir. Bu sebeple değerler eğitiminde kadim eserlerden faydalanmak, değişmeyen değerleri yüzyıllar öncesinden gelen öz kaynaklarımızdan yararlanarak vermek öğrencilerin tarihini bilmeleri ve öz değerleri edinmeleri açısından önemli olduğu görüşündeyiz.

Küreselleşen dünyada milletlerin kendine özgü değerlerinin giderek kaybolduğu bir gerçektir. Bu değerlerin korunarak gelecek nesillere aktarılması bilinçli ve devletine bağlı bireyler yetiştirmek açısından önemlidir. Günümüzde eğitim-öğretimin öğretim kısmına verilen değer kadar ihmal edilen eğitim kısmına da değer verilmeye çalışıldığı görülmektedir. Millî Eğitim Bakanlığının son yıllarda programda değerler eğitime özel bir yer ayırdığı görülmektedir. 2018 öğretim programlarında da programlarının yenilenmesinin ve geliştirilmesinin nedeni olarak milli ve manevi değerlerimizin kazandırılmasına verilen önemin artırılmasının altı çizilmiştir. Her ders için verilen programların giriş kısmında "Öğretim Programında Değerler Eğitimi" başlığı altında değerler eğitime vurgu yapıldığı görülmektedir. Son yıllarda Millî Eğitim Bakanlığının Türkçe dersi eğitimi programında temel aldığı değerlerin Kutadgu Bilig'de de yer aldığı görülmektedir.

Erol Güngör (2000), "Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar" adlı profesörlük tezinde; dört yıl sürmüş bir çalışma sonucunda elde edilen verilerin Türkiye'deki değerler sistemi üzerinde düşünen ve yazanlar için çok aydınlatıcı olduğu belirtilmiştir. Güngör tezinde değerleri, yedi değer sahası olarak sınıflandırmış ayrıca bu yedi değer sahasından her birini temsil eden ikişer ifade düzenlemiştir. Bunlar: Estetik; Her şeyin ölçülü ve ahenkli olması, Güzelliklerle dolu bir dünya. Ahlaki; Yalansız bir dünya, Vicdan huzuru. Teorik (İlmi); Bütün gerçeklerin bilinmesi, Cahillikten arınmış bir dünya. İktisadi; Ekonomik bağımsızlık, Konforlu bir yaşam. Dini; Öbür dünyayı kazanma, Günahlardan arınma. Siyasi; Eşitliğin sağlanması, Hürriyet için mücadele. Sosyal; Gerçek dostluk, İnsanlara yardım.

Kutadgu Bilig hakkında çok yönlü bir araştırma yaparak Kutadgu Bilig'i pek çok yönden tanımayı amaçladık. Değerlerle ilgili olarak; Kutadgu Bilig'in dizinini tarayarak beyitlerde geçen değerleri tespit edip olumlu değer ve olumsuz değer olarak ikiye ayırdık. 200 olumlu değer ve 51 olumsuz değer olduğu belirlenmiştir.

Bugün yüzlerce kaynakta değerler eğitiminin gerekliliğine rastlamaktayız. Tarihsel olarak baktığımızda günümüze yaklaştıkça artan sayıda pek çok çalışma karşımıza çıkmaktadır. Kardaş ve Cemal (2017, s. 383)’in çalışmasında, Türkçe öğretiminde değer eğitimi üzerine yapılan 40 yüksek lisans tezi, 30 makale ve 3 bildiri olmak üzere toplam 73 bilimsel çalışma tespit edildiği görülmektedir. Önemli bir tespit de konuyla ilgili doktora düzeyinde herhangi bir çalışmaya rastlanılmamış olmasıdır (Kardaş ve Cemal 2017, s. 395). Çalışmamızın doktora düzeyinde ilk olması da ayrıca önem taşımaktadır. Kardaş ve Cemal (2017, s.393-394) çalışmasında şimdiye kadar inceledikleri 7 bilimsel çalışmada 127 değer tespit ettiklerini ifade etmektedir. Çalışmada tespit edilen değerler tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1: Türkçe değer iletimi çalışmalarında incelenen değerler ve bu değerlerin yüzde (%), frekans (f) dağılımı:

Değerler	F	%	21	Özgürlük	12	9,36	43	Paylaşımcılık	4	3,12
1 Saygı	33	25,74	22	Fedakârlık	12	9,36	44	İffet	4	3,12
2 Sevgi	32	24,96	23	Sabır	10	7,80	45	Onurlu Olmak	4	3,12
3 Yardımseverlik	31	24,18	24	Arkadaşlık-Dostluk	9	7,02	46	Liderlik	4	3,12
4 Dürüstlük	30	23,4	25	Sadakat	8	6,24	47	Özgüven	4	3,12
5 Çalışkanlık	28	21,84	26	Kanaatkârlık	8	6,24	48	Nezaket	4	3,12
6 Sorumluluk	27	21,06	27	Vefa	8	6,24	49	Diğerkâmlık	3	2,34
7 Hoşgörü	23	17,94	28	Alçakgönüllülük	7	5,46	50	Tevazu	3	2,34
8 Bilimsellik	22	17,16	29	Merhamet	7	,46	51	Tevekkül	3	2,34
9 Aile Birliğine Önem Verme	22	17,16	30	Gelenek	7	5,46	52	Sebat	3	2,34
10 Duyarlılık	21	16,38	31	Cesaret	6	4,68	53	Kararlılık	3	2,34
11 Adil Olma	20	15,6	32	Dil Bilinci	6	4,68	54	Bencil Olma	3	2,34
12 Estetik	19	14,82	33	İyilik	6	4,68	55	Eşitlik	3	2,34
13 Dayanışma	18	14,04	34	Edep	5	3,90	56	Zenginlik	3	2,34
14 Misafirperverlik	18	14,04	35	Vatan Toprağını Kutsal Sayma	5	3,90	57	Vatan-Millet Menfaati	3	2,34
15 Vatanseverlik	17	13,26	36	Şükür	5	3,90	58	Liderlik	3	2,34
16 Bağımsızlık	16	12,48	37	Kahramanlık	5	3,90	59	İleri Görüşlülük	3	2,34
17 Sağlıklı Olmaya Önem Verme	16	12,48	38	Yiğitlik	4	3,12	60	Geleneksellik	3	2,34
18 Tanrı İnancı	15	11,7	39	Cömertlik	4	3,12	61	Bilgelik	3	2,34
19 Temizlik	15	11,7	40	Eşitlik	2	1,56	62	Yaratıcı-Yapıcı	3	2,34
21 0 Barış	14	10,92	41	Azim	4	3,12	63	Okuma Alışkanlığı	3	2,34
			42	Özgüven	4	3,12	64	Evrensellik	3	2,34
							65	Dini Bayramlar	3	2,34

	Bilme			88	Tutarlılık	1	0,78	109	Zulme Karşı Koyma	1	0,78
66	Hakkaniyetli Olma	3	2,34	89	Şecaat	1	0,78	110	Toplumsal Kurallar	1	0,78
67	Takdir Etme	3	2,34	90	Sır Saklama	1	0,78	111	İçtenlik	1	0,78
69	Tefekkür	2	1,56	91	Af Dileme	1	0,78	112	Hırs	1	0,78
710	Uygar Olma	2	1,56	92	Şehitlik	1	0,78	113	Adamlık	1	0,78
71	Ahlaklı Olmak	2	1,56	93	Gurur	1	0,78	114	İletişim	1	0,78
72	Tutumlu Olma	2	1,56	94	Mutluluk	1	0,78	115	Ölüm	1	0,78
73	Hikmetli Olma	2	1,56	95	Güç	1	0,78	116	Huzur	1	0,78
74	Özdenetim	2	1,56	96	Empati	1	0,78	117	Aşk	1	0,78
75	Birlik - Beraberlik	2	1,56	97	Öğrenmeye İstekli Olma	1	0,78	118	Korku	1	0,78
76	Azim	2	1,56	98	Erdem	1	0,78	119	Hayal	1	0,78
77	Komşuluk	2	1,56	99	Tarihi Eserleri Koruma	1	0,78	120	Oyun	1	0,78
78	Ümitvar Olma	2	1,56	100	Evrensellik	1	0,78	121	Dönüşüm	1	0,78
79	İyimser Olma	2	1,56	101	Emek	1	0,78	122	Anlam	1	0,78
80	İdealist Olma	2	1,56	102	Atatürkçülük	1	0,78	123	Öfke	1	0,78
82	Akıllı Olma	2	1,56	103	Ata Sporları	1	0,78	124	Yalnızlık	1	0,78
83	Demokrasi	2	1,56	104	Başarı	1	0,78	125	Hayal Kırıklığı	1	0,78
84	Bayrak	2	1,56	105	Hazcılık	1	0,78	126	Bencillik	1	0,78
85	Millî Marş Bilinci	2	1,56	106	Güven	1	0,78	127	Bölünmüşlük	1	0,78
86	Uyumluluk	2	1,56	107	Özdenetim	1	0,78				
87	İtaat	1	0,78	108	Tutarlılık	1	0,78				

Tablo 1 incelendiğinde, bu değerlerin 5 tanesinin mükerrer olduğu görülmekte toplam 122 değer, bazıları örtük bir şekilde Kutadgu Bilig’de yer aldığı; dini bayramlar, demokrasi, milli marş bilinci, Atatürkçülük, şehitlik ve bayrak olmak üzere 6 tanesinin ise Kutadgu Bilig’de bulunmadığı; toplamda 116 değer de yer aldığı görülmektedir.

Kutadgu Bilig değer açısından çok zengin bir eserdir. Nitekim eserin uyaklı girişinde yer alan 17. beyit kitabın yazılma amacını çok iyi özetler: Bu kitabın sözleri insana yardım eder, yol gösterir; her iki dünyada işleri düzenler. Değerler eğitiminin amacı da kişilerin toplumla uyumlu, insani özelliklerin ön plana çıktığı doyumsuz bir hayatı yaşama için sorunlarla başa çıkma gücü veren bireyleri toplum yapan özellikleri kazandırmadır. Evrensel ve milli değerleri harmanlayarak yüzyıllar öncesinden gelen değişmeyen değerleri veren Kutadgu Bilig Milli Eğitim Bakanlığının yayınladığı öğretim programlarında yer alan değerleri içinde barındırmaktadır.

İki dünya mutluluğunu yakalamak için yazılmış olan eser insanlarla geçinme sanatını hayatı doyumsuz yaşama şifrelerini vermekte günlük hayatta ihtiyaç duyulan değerleri örneklerle hikâyeleştirerek kimi zaman soru cevap yoluyla tanımlayarak okuyucuya aktarmaktadır. Alegorik bir eser olması, çeşitli somut örneklerle soyut olan değerleri somutlaştırması, tanımlara yer vermesi, sebep ve sonuç açıklamaları yapması, bilinçli tekrarlara yer vermesi açısından da değer eğitiminde kullanılmaya çok uygun bir eser olduğu düşünülmektedir.

Ayrıca Kutadgu Bilig’de yer alan 6645 beyitin her biri tek tek incelenerek doğrudan ya da örtük bir biçimde verilen değerleri tespit ettik. Yine KB’de olay örgüsü içinde verilen değerlerin de tespiti yapılarak başlı başına bir bölüme isim olmuş değerleri de ayrıca ele aldık. Tespit edilen değerleri Güngör

(2010)’un çalışmasında yaptığı yedi değer sahasından yola çıkarak yeni bir sınıflandırmaya tabi tuttuk. Bu çalışma ile değerler eğitimi, Türklerin İslamiyet’i kabulünden sonraki ilk milli eserimiz Kutadgu Bilig ışığında ele almak amaçladık. Bu amaca yönelik olarak ilgili literatür taranmış ve konuyla ilgili bütünsel olarak kapsamlı bir çalışmanın yapılmadığını tespit ettik. Bu araştırma kapsamında;

1. Kutadgu Bilig’de yer alan değerlerin tespiti.
2. Öğretim Programında yer alan değerlerle Kutadgu Bilig’de yer alan değerlerin karşılaştırılması.
3. Güngör’ün değerler eğitimi ölçeğine göre Kutadgu Bilig’deki değerlerin sınıflandırılması.
4. Değerler eğitimi ölçeğinden yararlanılarak özgün değerler ölçeğinin oluşturulması.

konularında araştırma yapılmıştır.

2. Yöntem

Araştırmada nitel araştırma modellerinden "Doküman taraması" kullanılmıştır. Tarama modelleri geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Bu modelde araştırma konusu olan olay, olgu, nesne, birey vb. kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 2011, s. 77). Kutadgu Bilig içerisinde yer alan değerlerin tespiti yapılmıştır. Doküman taraması ile fişlenen verilerin analizinde "betimsel analiz yöntemi" uygulanmıştır. Betimsel analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlemek, yorumlamak ve okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek 2008). Öncelikle inceleme konusu olan Kutadgu Bilig’deki değerler tespit edilmiş, bu değerlerin eserden yararlanılarak programda yer alan Türkçe dersinde verilen değerlerin karşılaştırılması yapılarak analiz edilmiştir. Veri analizinde Kutadgu Bilig’deki değer ifadelerine göre eserde yer alan değerler için ayrıntılı olarak Güngör (2010)’un yedi değer sahasından yararlanılmıştır. Değer grupları ve değerler araştırmacıların Millî Eğitim Bakanlığının öğretim Programında yer alan değerler de göz önünde bulundurularak değerler listelenmiştir. Kutadgu Bilig’de değer belirten ifadeler cümle veya paragraf şeklinde alınmıştır.

3. Bulgular ve Yorum

3.1. Kutadgu Bilig’de Yer Alan Değerler

Değerler bir milleti toplum yapan en önemli öğelerdendir. Bir milleti ayakta tutan değerleri, o milletin kültürüne ait edebi eserlerinde bulmak mümkündür. Türk kültürünün kült eserlerinden Kutadgu Bilig bu açıdan bakıldığında değerler yönünden incelenmeyi fazlasıyla hak eden bir eserdir. Değer eğitimi ve öğretimini gerçekleştirmek için edebiyatımızda kullanabileceğimiz sayısız eser içerisinde Kutadgu Bilig akla gelen ilk eserlerden biridir. Gerek konusu, gerek konuyu ele alış şekliyle değerleri verirken yararlanılması uygun olan eserlerdendir. Eğitimin yakından uzağa, somuttan soyuta ilkelerine uygun, öğrenciyi sıkmadan soru-cevap şekliyle konuyu vererek dikkat çekmesi, tanımlamaları yaparken somut örneklerden yararlanması vb. eseri eğitimde kullanmak için değerli hale getirmektedir.

Eseri incelediğimizde karşımıza pek çok değer çıkmaktadır. Kutadgu Bilig’de “Güngör’ün Değerler Ölçeğine” göre incelenen değerler ve bu değerlerin yer aldığı örnek beyitler aşağıda verilmiştir. Güngör’ün Değerler ölçeği;

- 1.Ölçü ve Ahenk -Estetik değerler
- 2.Öbür Dünyayı Kazanmak- Dini değerler
- 3.Yalansız Dünya -Ahlaki Değerler
- 4.Günahlardan Arınma – Dini değerler
- 5.Ekonomik Bağımsızlık -Ekonomik değerler

- 6.Konforlu Hayat -Ekonomik değerler
- 7.Gerçeklerin Bilinmesi – Bilimsel değerler
- 8.Vicdan Huzuru -Ahlaki değerler
- 9.Cahillikten Arınmış Dünya – Bilimsel değerler
- 10.Güzelliklerle Dolu Dünya -Estetik değerler
- 11.Eşitliğin Sağlanması -Siyasal değerler
- 12.Gerçek Dostluk -Sosyal değerler
- 13.Hürriyet için Mücadele -Siyasi değerler
- 14.İnsanlara Yardım -Sosyal değerler

Toplam yedi ana; on dört ara başlıkta toplanmıştır.

Kutadgu Bilig’de değerler Güngör’ün sıralama ölçeği yönünden inceleme sonucunda elde edilen bulgular aşağıda sıralanmıştır:

3.1.1. Estetik Değerler

Estetik değerler, kişide güzellik duygusunu uyandıran her şeydir. Kutadgu Bilig’de Yusuf Has Hacib sözü öyle güzel ele almıştır ki çoğu yerde somut örnekler estetik değeri çağrıştırır. Özellikle doğayla ilgili anlatımlarda estetik değeri çok net görebilmekteyiz. Ayrıca kişinin güzel görünmesinin karşısındakinde uyandırdığı izlenime de dikkat çekmekte, yüzün güzel olduğu kadar hareketin de güzel olması gerektiği beyitlerde karşımıza çıkmaktadır. Güngör (2010) tezinde estetik değeri; “Her şeyin ölçülü ve ahenkli olması” ile “Güzelliklerle dolu bir dünya” ifadeleriyle değerlendirmiştir.

2212	Bu körklüg kişi kılı körklüg bolur, kılınç bolsa körklüg el aşğı tolur	Güzel insanın doğası da güzel olur; hareketi de güzel olursa, memlekete faydası dokunur.
2213	Kimin bolsa körklüg yüzi taş özi, taşı teg yeme körklüg ol iç yüzi	Kimin yüzü ve dış görünüşü güzel ise, dışı gibi, onun içi de güzel olur.
2214	Negü ter eşitgil sınamış kişi, sına edgü isizni bilmiş kişi	Sınamış ve sinayarak iyiyi, kötüyü ayırt etmiş kişi ne der, dinle.
2215	Kişi körkiğe iç kılıkı iş ol, yüzi körki birle kılınç tuş ol	Kişinin iç doğası onun dış görünüşüne eştir; yüzü ve giysisiyle hareketi birbirine denktir.
2216	Taşı körse tap tut içiğe tanuk, taşı teg içi ol içi teg taş ol	Dışını görürsen, bunu içi için yeter tanık say; insanın içi dışı gibi, dışı da içi gibidir.
3085	Negü ter eşitgil ay könlü süzük, kamuğ iş içinde ay könlü tüzük	Gönlü durulmuş ve her işinde gönlü dürüst olan insan ne der, dinle.
3086	Ay himmet idisi ajun kol talu, talı koldaçı er kutı top tolu	Ey himmet sahibi, güzel bir dünya iste; güzel olanı isteyen kişinin mutluluğu eksiksiz olur.

63	Toğardın ese keldi öñdün yeli, ajun etgüke açtı uştmañ yolu	Doğudan bahar yeli eserek geldi; dünyayı süslemek için cennet yolunu açtı.
64	Yağız yer yıpar toldı kâfûr kitip, bezenmek tiler dünyâ körkin itip	Kâfur gitti, yağız yer misk ile doldu; dünya kendisini süsleyerek, bezenmek istiyor.
65	İrinçig kışığ sürdi yazkı esin, yaruk yaz yana kurdı devlet yasın	Bahar esintisi eziyetli kışı sürüp, götürdü; parlak bahar yine mutluluk yayını kurdu.
66	Yaşık yandı bolğay yana ornuña, balık kudrukındın kozı burnıña	Güneş balığın (hût) kuyruğundan, kuzunun (hamel) burnuna kadar olan yerine yine döndü.
67	Kurımış yığaçlar tonandı yaşıl, bezendi yipün al sarığ kök kızıl	Kurumuş ağaçlar yeşiller donandı; doğa mor, al, yeşil ve kırmızıya bezendi.
68	Yağız yer yaşıl torku yüzke badı, hıtay arkışı yadı tavgaç edi	Yağız yer, yüzüne yeşil ipek bağladı; Hıtay kervanı da bunun üstüne Çin kumaşı yaydı.
69	Yazı tağ kır opri tüşendi yadıp, itindi kolı kaşı kök al kedip	Düzlükler, dağlar, kırlar ve ovalar bunu yayıp döşendi; vadiler ve yamaçlar al ve yeşil giyerek süslendi.
70	Tümen tü çeçekler yazıldı küle, yıpar toldı kâfûr ajun yıd bile	Binlerce çiçekler gülererek açıldı; dünya misk ve kâfur kokusuyla doldu.
71	Sabâ yeli koptı karanfil yıdın, ajun barça bütürü yıpar burdı kin	Karanfil kokulu saba yeli esti; dünyanın her yanı misk ve amber kokusu ile doldu.
72	Kaz ördek kuğu kıl kalığığ tudı, kakılayu kaynar yokaru kodı	Kaz, ördek, kuğu ve kıl-kuyruk göğü doldurdu; bağrışarak, bir yukarı bir aşağı, kaynaşıyorlar.
73	Kayusı kopar kör kayusı konar, kayusı çapar kör kayu suv içer	Bak, biri kalkıyor, biri konuyor; biri yüzüyor, biri su içiyor.
74	Kökiş turna kökte ünün yañkular, tizilmiş titir teg uçar yelgürer	Kökiş ve turnalar gökte yüksek sesle bağrışıyor; dizilmiş deve katarı gibi, uçup, kanat çalıyorlar.
75	Ular kuş ünün tüzdi ünder işin, silig kız okır teg köñül bermişin	Keklik, sesine bir ahenk vererek, eşine sesleniyor; sanki güzel bir kız gönül verdiğini çağırıyor.
76	Ünün ötti keklik küler katğura, kızıl ağzı kan teg kaşı kap kara	Keklik yüksek sesle öttü, sanki gülmekten katılıyor; ağzı kan gibi kırmızı, kaşı kapkara.
77	Kara çumğuk ötti sata tumşukın, üni oğlağı kız üni teg yakın	Kara çumug mızrak gibi gagasıyla ötüyor; sesi, nazlı bir kızın sesi gibi cana yakın.
78	Çeçeklikte sandvaç öter miñ ünün, okır sür-ı ibri tünün hem künün	Çiçek bahçesinde bülbül binlerce sesle ötüyor, sanki gece gündüz mezanir okuyor.
79	Elik külmiz oynar çeçekler öze, sığun muyğak ağnar yorır tep keze	Dişi-erkek karacalar çiçeklerin üzerinde oynuyor; dişi ve erkek geyikler sıçrayıp oynayarak koşuyor.
80	Kalık kaşı tügdi közi yaş saçar, çeçek yazdı yüz kör küler katğurar	Gök kaşını çattı, gözünden yaş saçıyor; çiçek yüzünü açtı, bak, gülmekten katılıyor.
2856	Arıglıkñı sevmiş-turur bir bayat, arıglık bile er bulur edgü at	Tanrı temizliği sever, temizlik ile insan iyi ad kazanır.
2857	Arıglıkñı barça kişiler tiler, arığ bolsa aş suv kişi ârzûlar	Temizliği bütün insanlar ister; yemek temiz olursa, insan ona arzu duyar.

3.1.2. Ahlaki Değerler

Türk Dil Kurumu Sözlüğünde: “Bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları” olarak tanımlanan ahlak kelimesi aynı zamanda “huylar” anlamına da gelmektedir. Güngör (2010) tezinde ahlaki değeri; “Yalansız bir dünya” ve “Vicdan huzuru” ifadeleriyle değerlendirmiştir. Ahlaki değerler Kutadgu Bilig’de şu beyitlerde karşımıza çıkmaktadır:

5126	Yanut berdi ilig ayur ay oduğ, bu kılkıñ bodudı bu edgü boduğ	Hükümdar yanıt verdi: Ey uyanık insan, dedi, bu güzel vücudu Tanrı bu güzel ahlâk ile süslemiş.
5127	Özüñni yavuzrak biliriñ üçün, bodunda sen edgü bolur sen küçün	Kendini daha kötü olarak bildiğin için ister istemez halkın en seçkini oluyorsun.

5128	Köñül til arıttıñ arıdı özüñ, meni ötlegil bir tusulsu sözüğ	Gönlünü ve dilini arıttın, kendin de arındın; öğüt ver, ben senin sözünden yararlanayım.
------	--	--

42	Bayat rahmeti erdi halkı öze, kılınçı silig erdi kılkı tüze	O (yalvaç) ümmeti üzerine Tanrının bir rahmeti idi güzel tavırlı, dürüst ve kendisine güvenilir bir doğası vardı.
43	Tüzün erdi alçak kılınçı silig, uvutluğ bağırsak akı keñ elig	Asıl doğalı, alçakgönüllü ve güzel tavırlı idi; hayâ sahibi, şefkatli, cömert ve eli açık idi.
44	Yağız yer yaşıl kökte erdi küsüş, añar berdi teñri ağırlık üküş	Yağız yerde de azizdi, mavi gökte de Tanrı ona çok değer vermişti.

703	Meni bulğuçı kılkı alçak kerek, köñül kodkı til sözde yumşak kerek	Beni bulan kimse mütevâzi doğalı, alçakgönüllü ve tatlı dilli olmalıdır.
705	Teñi birle tutsa tirilmiş neñin, yorık tüzse kılkı kılınçı yañın	Toplanmış olan malı yerinde sarf etmeli; hayatını, işini, tavır ve hareketini düzenlemeli.
706	Özinde uluğka tapuğ kılka öz, özinde kiçigke süçig tutsa söz	Kendinden büyüğe saygı göstermeli; kendinden küçüğe rıfk ve şefkatle davranmalı.
709	Oyunka katılmasa elgin tilin, könilik öze tutsa kılkı yañın	Eli ve dili ile oyuna karışmamalı, tavır ve hareketlerinde dürüst olmalı.
710	Yayığ kut kişeni bu neñler-turur, bu yañlığ basa kutnı kaçmaz kalur	Dönek mutluluğun kösteği bunlardır; mutluluk bu şekilde bağlanırsa kaçamaz kalır.

1700	Ne edgü bolur kutka kodkı köñül, ne körklüg bolur bilge bolsa amul	Mutluluğa alçakgönüllülük ne kadar uyar; bilge bir kişiye yumuşaklık ve şefkat ne kadar yakışır.
1701	Yeme yakşı aymış bu öglüg kişi, kim öglüg sözün tutsa itlür işi	Akıllı insan da ne güzel söylemiş; kim akıllının sözünü tutarsa işi yoluna girer.
1702	Kimiñ birle devlet yaraşsa kelip, köñül kodkı tutğu kiçiglik kılıp	Devlet (saadet) gelip, kiminle bağdaşırsa, o kişi gösterişsiz ve alçakgönüllü olmalı.
1704	Köçüt teg bolur kut tüpi hem tözi, köñül kodkısı ol anıñ yıldızı	Mutluluk aslında göç atı gibidir, göçer gider; onu bulunduğu yerde tutan kök, alçakgönüllülüktür.
1705	Ne edgü bolur kodkı alçak kişi, ne körklüg bulur künde itlür işi	Alçakgönüllü kişi ne kadar iyi ve güzel olur; onun işi dâima yolunda gider.
1706	Uluğsıg küvez kür kişi ol turı, küniñe kodı ol küvezlik kurı	Büyüklik taslayan, kibirli ve küstah adam tatsız ve sevimsiz olur; kibirinin itibarı günden güne azalır.

3.1.3. Teorik (İlmî) Değerler

Bilimsel olarak da değerlendirilebilecek teorik değerler Güngör (2010)’un tezinde; “Bütün gerçeklerin bilinmesi” ve “Cahillikten arınmış bir dünya” olarak ifade edilmiştir. Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere bu değerlerin temeli bilimdir. Bilgi, Kutadgu Bilig’de o kadar önemli bir yer teşkil eder ki birçok konunun temeli bilgiye dayandırılır. Beyitlerden de anlaşılacağı üzere insan olmanın ilk şartı bilgidir. Mutlu olmanın, mutluluğu elde tutmanın olmazsa olmazlarından birisi bilgili olmak. İnsan bilgiyle yükselir. Bilginin elde edilmesiyle de ipuçları veren eserde beyitler şu şekildedir:

1708	Muḡar meḡzer emdi bu beytig okı, okıḡıl uka bar ay elgi akı	Ey iyi ve cömert insan, şimdi bu mealde olan şu beyti oku da manasına iyice nüfuz et.
1709	Biligsizke devlet yaraḡsa kelip, biligligke artuk yaraḡur bilip	Devlet (saadet) bilgisize de gelir ve yakışırsa da, bunun içyüzünü iyi bildiği için bilgiliye daha çok yakışır.
1710	Biligsiz bile tursa devlet kalı, biliglig bile turḡa tüp lüg erip	Mademki devlet bilgisiz ile birlikte yaşayabiliyor, bilgili ile elbette daha esaslı surette bağdaşacaktır.
1711	Biligsiz bedük bolsa devlet bile, biliglig bedükrek kü çav at bile	Devlet bilgisizi yükseltirse, elbette bilgiliyi de şöhret ve nam ile ondan daha çok yükseltecektir.
712	Biligsizke devlet kelir erse kut, turumaz bu devlet anıḡ birle büt	Bilgisize devlet ve ikbal gelirse de, bil ki, bu devlet onda devamlı olmaz.
814	Bilig bilse künde kutadur küni, neçe me kiçiḡ erse bolur uluḡ	İnsan bilgi bilirse, hayattaki mutluluğu günden güne artar; kendisi ne kadar küçük olsa bile, yeri büyük olur.

1818	Törütürde berse bayat öḡ köḡül, tükel mâye buldı biligke oḡul	Tanrı yaratırken, akıl ve gönül ihsan ederse, çocuk bilgi için tam bir sermaye elde etmiş olur.
1819	Küniḡe neḡedür turu öḡlenür, negüni tilese bilür öḡrenür	Günden güne gelişir, gittikçe akıllı olgunlaşır ve her dilediğini öğrenir, bilir.
1820	Biligke tegir ötrü bilge bolur, bu bilgi bile aḡı ilke tolur	Böylece bilgiye erişir ve bir gün bilge olur; bu bilgi ile memlekete çok faydası dokunur.
1821	Törütür üdinde köḡül bermese, tilekke tegümez bu anda basa	Tanrı yaratırken gönül vermezse, insan hiçbir dileğine erişemez.
1822	Takı bir sebep kolsa oḡlan bilig, kiçiḡde tegürgü biligke elig	Bir şart daha var; çocuk bilgi isterse, öğrenmeğe küçük yaştan başlamalıdır.
1824	Bilig erdem edḡü kılınç ya kılık, kiḡi öḡrenür ötrü tüzlür yorık	İnsan bilgiyi, erdemi, iyi tavır ve hareketi öğrenir ve böylece gidişi düzelir.
1825	Bilig tut ya erdem kiḡi öḡrenür, meḡer bu ukuḡ ol tadudın önür	Bilgiyi olsun, erdemi olsun, insan öğrenebilir; fakat akıl, insan ile birlikte doğar.
1826	Muḡar meḡzetü keldi türkçe mesel, okıḡıl munı sen aḡıḡ özke al	Buna benzer Türkçe bir atasözü vardır; bunu oku ve bundan yararlan.

1841	Ukuştın kelür kör kamuğ edgülık, biligin bedür er bolur belgülık	Her türlü iyilik akıldan gelir; insan bilgi ile büyür ve sivrilir.
1842	Bu iki bile boldı yalñuk uluğ, bu ikin oñarur könilik yoluğ	İnsanoğlu bu ikisi ile yükselmiştir; doğruluk yolunda bu iki şey ile başarılı olur.
1843	Biligin seçildi kişi yıldıñ, biligde bedükrek negü bar adın	İnsan hayvandan bilgisi ile ayrılmıştır; bilgiden daha büyük başka ne vardır.
1844	Muñar meñzetü sözledi kör ukuş, ukuş işke tutsa kör aşğı üküş	Aklın buna benzer bir sözü vardır; akıl yerinde kullanılırsa, faydası çoktur.
1845	Kişi yıldıñ birle adırtı bilig, bilig birle yalñuk kötürdi elig	İnsanı hayvandan ayıran şey bilgidir; insanoğlu bilgi ile hâkim vaziyete geçmiştir.
1957	Kılınç edgü erdem kerek miñ tümen, atı edgü bolsa tutunsa boduğ	Adının iyiye çıkması ve boyanın tutması için, iyi tavır ve hareket ile binlerce erdem gerekir.
1958	Apa oğlanı barça açlı bedük, bilig birle boldı kör ödrüm ked ök	Aslında bütün insanoğullarının aslı büyüktür; seçkinler ise, bilgi ile yükselmişlerdir.
2450	Bilig tegmese kimke erse ülüg, tirig tese bolmaz anı tut ölüg	Bir kimse bilgiden nasibini alamamış ise, ona diri demek doğru olmaz; sen onu ölü bil.
2451	Bilig birle yalñuk bedüp çavlanur, kişilerde üster kamuğ iş unur	İnsan bilgi ile büyür ve şöhret bulur; herkesten üstün olur ve her işi başarır.
2605	Kayu işke bilge yetürdi bilig, anı yetti tuttu tegürdi elig	Bilge hangi işte bilgisini kullanırsa, ona ulaşır; onu tutar ve elde eder.
2606	Ukuş işke tutsa bilig başlasa, üküş işler itlür kişi işlese	İnsan aklını kullanır ve işine bilgi ile başlarsa, girdiği her işte başarılı olur.
2625	Bu beytig okığıl negü ter eşit, bilig birle başlap özünke iş it	Şu beyti oku, ne der, dinle; her işe bilgi ile başla ve ona göre hareket et.
2626	Ukuş birle uk iş bilig birle bil, künün bolsu kutluğ kutadsunı yıl	İşi akıl ile anla, bilgi ile bil; günün kutlu olsun, hayatın mutlu geçsin.
2627	Tetiglik bile er tilekke tegir, bilig bil ukuş uk işiñ ötrü kıl	İnsan dileğine zekâ ile ulaşır; önce bilgi edin, iyice kavra, sonra işe gir.

3.1.4. İktisadi Değerler

Güngör (2010) tezinde iktisadi değeri; “Ekonomik bağımsızlık” ve “Konforlu bir yaşam” ifadeleriyle değerlendirmiştir. İktisadi değer, ekonomik verileri akla getirmektedir. Mal-mülk, refah düzeyi, rahat bir yaşam, maddi açıdan sıkıntısız olma gibi ifadelerle karşılanabilir. Kutadgu Bilig’de iktisadi değer ile ilgili olarak dünyanın geçici olması üzerinde durularak malı, mülkü biriktirmekten çok ihtiyacı olanlara vermenin fayda sağladığına vurgu yapılmaktadır. Doyumsuzluğun, açgözlülüğün kişiye vereceği zararlardan bahsedilir.

1119	Ajun mâlı terdi özüm suklukun, kalır neñ barır-men bu kün yoklukun	Aç gözlülük ile dünya malını topladım; mal kalıyor, ben ise, bugün her şeyi bırakıp, yokluk içinde gidiyorum.
3561	Konuk sen bu dünyâ saña bir tüşün, tüşünde sakınç tutma artuk uzun	Sen konuksun, bu dünya sana bir misafirhanedir; misafirhanede çok fazla şey aranmaz.
3562	Ayı edgü ermez bu dünyâ neñi, kimiñ bolsa evrer kılınçı yañı	Bu dünya malı hiç de iyi bir şey değildir; o kendisine sahip olanın tavır ve hareketini değiştirir.
3563	Bedel kıldı ebdâl neñin hem mâlın, bakıp kodtı zâhid bu dünyâ ulın	Tarikat ehli malını-mülkünü hakka verdi; zâhid, esassız olduğunu anlayarak, bu dünyayı terk etti.
3564	Körünmez teg ol bu tuzakçı saña, bu dünyâ neñi ol saçılmış meñe	Tuzak kuran her ne kadar sana görünmezse de, onun saçtığı yem bu dünya malıdır.
3566	Negü ter eşitgil sakınuk başı, bu dünyâ işindin sakınmış kişi	Dinle, takva sahibi ve bu dünya işlerinde ihtiyatlı davranan kişi ne der.
3567	Tuzakçı görünmez meñin körkitür, bezenmiş kelin teg köñül yilgitür	Tuzak kuran görünmez, yalnız yemini gösterir; süslenmiş bir gelin gibi, gönül çeler.
3569	Kamuğ dünyâ birke yumıtsa bütün, erej birle miñ yıl tirilse kutun	Bütün dünya nimetleri bir kişide toplansa ve o huzur ve mutluluk içinde bin yıl yaşasa bile
1122	Ne muñluğ-turur bu apa oğlanı, tilek teg bulmaz tiriglik küni	Bu insanoğlu ne kadar âcizdir; ömrünü dilediği gibi geçiremez.
1123	Tilek balsa bolmaz tiriglik yegü, tirig bolsa bulmaz tilek ay бүгү	Dileğine kavuşsa, yaşamasını bilmez; yaşasa da, dileğine kavuşamaz, ey hakîm.
1125	Ağırlıkla tegse küvez kür bolur, ölüm tutsa odlur ökünçün ölür	Biraz itibar kazanırsa mağrur ve kabadayı olur; ölüm yakaladığında da, süklüm püklüm arkasından gider, pişmanlık içinde ölür.
1126	Yese todsa kılkı bolur buğrağı, kalı karnı açsa bilip yer ağı	Yiyip, karnı doydu mu, deve aygırı kesilir; eğer karnı acıkırsa, bile bile zehir yer.
1127	Sakınçka sızar kör erejke irer, severin bulur balsa terkin yirer	Kederden zayıflar, rahattan usanır; sevdiğini bulur, bulunca, çabuk yerer.
1128	Ökümdi bu ay toldı tındı uluğ, ayur-men yitürdüm könilik yoluğ	Ay-Toldı da pişman oldu, uzun süre sustu; sonra şöyle dedi: Ben doğru yolu kaybetmişim.
1129	Nelük tirdim erdi bu altun kümüş, nelük kılmadım men çığayka ülüş	Niçin bu altın-gümüşü topladım, niçin bunları yoksullara dağıtmadım.
1191	Negü ter eşitgil közi tok kişi, tuz etmek idisi akı er başı	Gözü tok, başkaları üzerinde tuz-ekmek hakkı olan, cömertlerin namlısı ne der, dinle.
1192	Üle neñ kişiğe yitür hem içür, seni neñ keçürgey sen anı keçür	Malını insanlara dağıt, yedir ve içir; mal seni kullanacağına, sen onu kullan.

1193	Esenlik kerek erke neñ eksümez, tiriglik kerek kuşka meñ eksümez	İnsana esenlik gerekir, mal eksik olmaz; kuş için hayat gerekir, yem eksik olmaz.
1194	Tirig bolsa yalñuk tileki anuk, et öz baş esen bolsa ârzü yağuk	İnsan hayatta oldukça, dileğine ulaşabilir; başı, vücudu sağ oldukça, her arzusuna kavuşabilir.
1673	Negü ter eşitgil saranıñ bilig, ay çırguy ay muñluğ ay tügmiş elig	Bilgi cimri hakkında ne der, dinle: Ey zavallı, ey çaresiz, ey sıkı el.
1674	Tere bildiñ altun yeyü bilmediñ, bu altun yıgıp bir nelük bermediñ	Altın toplamasını bildin, fakat yemesini bilmedin, bu altını yığdın da, birini olsun, neden başkasına vermedin.
1675	Ay dünyâ terip sen yeyümez kişi, yegüçi anundı anuk tut aşı	Ey bu dünyayı toplayıp yiyemeyen kişi, yiyiciler hazırlandı, sen yiyeceği hazırla.
1724	Negü ter eşitgil yetilmiş yaşı, tiriglikte kızrak bütün çın kişi	Yaşını başını almış, hayatta nâdir bulunan, doğru ve dürüst kişilerden biri ne der, dinle.
1725	Ağır neñ kişike bu altun kümüş, özin tutğuçı er kümüşte küsüş	İnsan için altın gümüş kıymetlidir; fakat kendisine hâkim olan kimse, gümüşten daha kıymetlidir.
2745	Negü ter eşitgil bu şartlar başı, ajun tezginiñ nejeke tegmiş kişi	Dünyayı dolaşan ve böylece servet sahibi olan tüccarbaşı ne der, dinle
2747	İtilmez köñülüg iter bu kümüş, egilmez kişini eger bu kümüş	Perişan gönülleri bu gümüş huzura kavuşturur; eğilmeyen başları bu gümüş eğer.
2748	Kümüş körse yalñuk köñül tutmasa, yarağay anı çın firişte tese	İnsan gümüşü görür ve ona gönül bağlamazsa, ona gerçek bir melek demek daha doğru olur.
2749	Kür er kördi altun özi yumşadı, irig sözlüg erniñ sözi yumşadı	Altını gördüğünde çok yürekli insanlar bile yumuşar; kaba sözlü insanların da sözü nazikleşir.
2754	Kiçigde körü kalsa altun kümüş, anıñ suklukı bolmaz ança üküş	Küçükliğünde altın ve gümüş görmüş olan kişi kendisini pek fazla mal hırsına kaptırmaz.
2755	Özi korkar erse bayatka kalı, bu er tutğa şeksiz könilik yolu	Üstelik kendisinde Allah korkusu da varsa, bu kişi, şüphesiz, doğruluk yolunu tutar.

3.1.5. Dini Değerler

Din, İslam inancına göre; dünya ve ahiret mutluluğunu getiren inanç esaslarıdır. Kutadgu Bilig yazıldığı dönem itibariyle (1069) Türklerin İslamiyeti yeni yeni benimsediği bir dönemde yazılmıştır. Eserde de iki farklı karakter üzerinden karşılıklı konuşmalarla; dünyayı tamamen terk edip kendini Tanrı'ya adanmış bir zahid ile bunun basite kaçmak olduğunu düşünen Hz. Muhammed (S.A.V.)'in "İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olandır." sözünü savunan vezir ile dini değerlere değinilmektedir. Eserin pek çok yerinde dini değerlerden söz edilerek iyi insan olmanın önemi üzerinde durulduğu görülmektedir. Güngör (2010) tezinde dini değeri; "Öbür dünyayı kazanmak" ve "Günahlardan arınma" ifadeleriyle değerlendirmiştir. Bu iki ifade ve açılımlarını aşağıdaki beyitlerde görebilmekteyiz.

3235	Tapuğ kizlegü kıl kişi körmesü, bu söz sırrım erdi özüm sözledi	İbâdeti gizlemeli; yap, fakat insanlar görmesin; bu sözüm bir sır idi; iste şimdi açığa vurdum.
3236	Berü kel uluş kendte kılğıl tapuğ, kamuğ edgülıkke açılsu kapuğ	Buraya gel, köy veya şehir içinde ibâdet et; sana her türlü iyilik kapıları açılsın.
3237	Bodunka tusulğıl muñña yara, kadaşka bağır ber yakınlık ula	Halka faydalı ol, muhtaçlara yardım et; akrabalarına yakınlık göster, bağrını aç.
3240	Halâl dünyâ kazğan çığayka üle, kişi elgi tutğıl yanut kıl yöle	Helal dünyalık kazan ve fakirlere dağıt; insanlara yardım et, onlara güler yüzle davran.
5603	İkigün ajunluk asığ kılğu söz, bu erdi munukı ayu berdi öz	Her iki dünya için faydalı olan sözler işte benim sana söylediklerimdir.
5604	Bu ajun ereji bile edgü at, saña bolğa dünyâ ya ukbi ulat	Bu dünya huzuru sana dünyayı iyi, ad bırakmak için çalışman da ahreti getirecektir; ona göre hareket et.
5605	Bu dünyâ neji barça kalğu-turur, atıñ edgü kılğıl öz ölgü-turur	Bütün bu dünya malı kalacak ve bir gün öleceksin; iyi ad kazanmaya çalış.
5606	Bilig yakşı sözler muña menzetü, sözi mani birle anar yanızatu	Bilgili insan buna kıyas ederek, çok güzel bir söz söylemiştir.
5607	Atım edgü bolsun özüm ölsüni, tirig ölgü âhır atım kalsunı	Kendim öleyim, adım iyi olsun; her diri sonunda ölecektir, dünyada adım kalsın.
5608	Usa edgülık kıl at edgü tile, özünç menjü atın tirig bolsunı	Olabildiğince iyilik yap, iyi ad dile ve bu ölümsüz ad ile yaşamaya devam et.
1745	Takı bir ajunuğ bulayın tese, könilik bütünlük bile kol usa	Ahretini de mamur etmek istersen, elinden gelirse, bunun çaresini doğruluk ve imanda ara.
1747	Bu dünyâda baylık tilese özün, köni bol könilik öze tut sözüg	Bu dünyada zenginlik dilersen, özünle ve sözünle doğru ol.
1748	Takı bir ajunuğ tutayın tese, Könilik bile tut köñül til özün	Ahreti kazanmak istersen, özünü, sözünü ve gönlünü daima temiz tut.
1750	Könilik bütünlük bile kıl bu iş, Kişilik bile kıl kamuğ törlüg iş	Bunu doğruluk ve imanla kendine eş edin, her türlü işi insanlık ile yap.
3654	İki ev yarattı bu halkka kamuğ, biri atı uçmak biriniñ tamuğ	Tanrı bütün bu halk için iki ev yarattı: birinin adı cennet, birinin de cehennemdir.
3655	Yana barça yalñuk bu dünyâ tilep, yügürse tüni barça künke ulap	Yine bütün insanlar geceyi gündüze katıp, bu dünya peşinde koşarak.
3656	Tapuğ kodsâ dünyâ tilese turuğ, yeme kalğay erdi bu uçmak kuruğ	İbadeti bırakıp, dünya nimetlerine rağbet etseler ve buna mukabil cehenneme girseler, cennet yine de boş kalmazdı.

3658	Elig berdi iki sunup tutğuka, biri dünyâka tut biri ukbika	Uzanıp elde etmek için, insana iki el verdi; birini bu dünya için kullanırsan, birini de âhiret için kullan.
3659	Adak berdi iki yoriğu üçün, berü mañsa biri naru mañ küçün	Yürümek için iki ayak verdi; biri ile bu tarafa bir adım atarsan, bir adımı da senin için zahmetli bile olsa oraya at.
3660	Yeme yakşı aymış büğü bilgi keñ, ajunda çavıkmış akı elgi keñ	Dünyaya şöhret salmış, cömert, eli açık, hakîm ve geniş bilgili insan gene güzel söylemiş.
3662	Törütütti bayat bu ikigün ajun, munı bulsa tavrât anı kol özün	Bu her iki dünyayı da Tanrı yarattı; birini bulunca, koş, diğerini de ara.
3663	Apa oğlanın barça erklig bayat, açıǵlı todıǵlı törütütti bu at	Kadir Tanrı insanoğlunun hepsini acıkan ve doyan mahlûklar olarak yarattı ve onlara böyle ad verdi.

3.1.6. Siyasi Değerler

Kutadgu Bilig bir siyasetname olarak kayıtlara geçmiştir. Nitekim içinde yer alan hükümdar, vezir vb. gibi ana karakterler ile bunlar üzerinden verilen yönetme sanatı bunu destekler niteliktedir. Güngör (2010) tezinde siyasi değeri; “Eşitliğin sağlanması” ve “Hürriyet için mücadele” ifadeleriyle değerlendirmiştir. Kutadgu Bilig’de de hükümdara verilen öğütlerde eşitlik ön plana çıkmaktadır. Doğru kanun temele oturtulmuştur.

800	Munu men me körgil könilik törü, törü kılkları bu baka tur körü	İşte bak, ben de doğruluk ve kanunum; kanunu nitelikleri bunlardır, dikkat et.
801	Bu kürsi özele öz oldurduki, adaki üç ol kör ay köñlüm tokı	Bak, bu üzerine oturduğum bu tahtın üç ayağı vardır; ey gönlümü doyuran.
802	Kamuğ üç adaklıǵ emitmez bolur, üçegü-turur tüz kamıtmaz bolur	Üç ayak üzerinde olan hiç bir şey yana meyiletmez; her üçü de düz durdukça, taht sallanmaz.
803	Kalı üç adakta emitse biri, ikisi kamıtar uçar ol eri	Eğer üç ayaktan biri yana yatarsa, diğer ikisi de kayar ve üzerinde oturan yuvarlanır.
804	Kamuğ üç adaklıǵ köni tüz-turur, kalı bolsa dört kör bir egri bolur	Üç ayaklı olan her şey doğru ve düz durur; eğer dört ayaklı olursa, biri eğri olabilir.
805	Kayu neñ tüz erse kamuǵı uz ol, kamuğ uz körü barsa kılkı tüz ol	Düz olan bir şeyin her tarafı, iyidir; her iyinin, dikkat edersen, tavır ve hareketi düz olur.
807	Kayu tüz emitse turumaz tüşer, kayu neñ köni bolsa tüşmez serer	Düz olan yana yatarsa, duramaz, düşer; hangi şey doğru ise, düşmez, yerinde durur.
809	Könilik özele keser-men işig, adırmaz-men begsig ya kulıǵı kişig	Ben işleri doğruluk ile hallederim; insanları, bey veya kul olarak ayırmam.
810	Bu böğde bıçek kim eligde-turur, bıçǵlı kesigli-turur ay unur	Elimde tuttuğum bu bıçak, biçen ve kesen bir âlettir, ey becerikli.

812	Şeker ol kişi yer añar küç tegip, törü bulsa mendin kapuğka kelip	Şekere gelince, o zulme uğrayarak kapıma gelen ve adaleti bende bulan kişi içindir.
815	Maña kelse tütüşü törü berse-men, urâğün içer teg açır körse-men	Bunlar kavga edip, bana gelirler ve ben hüküm verince, bakarsın, acı Hind ilacı içmiş gibi, yüzlerini ekşitirler.
816	Bu kaşım tügüki bu körksüzlüküm, küçemçi kelirke bu yüzüzlüküm	Benim bu sertliğim, kaşlarımın bu çatıklığı ve bu asık suratım bana gelen zalimler içindir.
817	Kerek oğlum erse yakın ya yağuk, kerek barkın erse keçigli konuk	Gerek oğlum, ister yakınım veya hısımım olsun; ister yolcu, geçici veya ister konuk olsun;
1451	Törü kıl katığlan yulup kılma küç, tapuğ kıl bayatka anır kapğı kuç	Adaletle iş gör, buna gayret et; asla zulüm etme; Tanrıya kulluk et ve onun kapısına yüz sür.
1452	İkinci osal bolma sak tur oduğ, saña tegmesün bir müfâca yoduğ	İkincisi gafil olma, dikkatli ol, uyanık dur; sana başkasının yüzünden ansızın, bir suç yüklenmesin.
1453	İki üdte kılma kayu erse iş, havâ övke kelse serip kışgu tiş	Heves ve öfke ânında hiç bir iş yapma; her iki halde de dişini sık, sabret.
1455	Kamuğ edgülerig ağır tut kötür, isizlerni tutma iligdin kotur	Bütün iyilere hürmet göster, onları yükselt; kötülere yüz verme, onları kapına dahi yanaştırma
1456	İsiz öñdi urma törü edgü ur, künün edgü bolğay kutuñ bağa kur	Kötü teamül kurma, iyi kanun koy; ömrün iyi geçer ve mutluluk sana yâr olur.
1457	Negü ter eşitgil ay bilge külüg, bu sözdin kötürgil özünke ülüg	Ey hükümdar, dinle ne der ünlü bilge, sen bu sözden hisse çıkar kendine.
1458	Törü edgü ur ay törü bergüçi, turu öldi isiz törü urğuçı	Ey kanun yapıcı, iyi kanun koy; kötü kanun yapan, hayatta iken ölmüş demektir.
1459	İsiz öñdi urma ay ilçü büğü, isiz bolsa bolmaz ajunuğ yegü	Ey hakîm devlet adamı, kötü teamül koyma; kötü kanunlarla dünyaya hükmedilmez.
2167	Negü ter eşitgil biliglig tetig, biliglig tetig bilgi ilke itig	Bilgili ve zeki insan ne der, dinle; bilgili ve zekinin bilgisi memleket için süstür.
2168	Biliglig kerek beg ukuşluğ köni, yürekli hem öglüg bedüse üni	Bey bilgili, akıllı ve âdil olmalı; şöhretinin yayılması için de yürekli ve tedbirli davranmalı.
2169	Akı hem tüzün hem uvutluğ silig, bağırsak bolup ked küdezse ilig	Memleketini iyice koruyabilmesi için bey, asil, haya sahibi, yumuşak huylu ve merhametli olmalı.
2171	Kamuğ erdemi bolsa erde örü, bodunka berür bolsa edgü törü	Bütün erdemlerde herkesten üstün olmalı; halka karşı adaletle davranmalı.
2172	Kayu ilke bolsa bu yanlığ begi, kutuldi ol el bodni kitti igi	Hangi memleketin beyi böyle olursa, o memleket halkı kurtulur; derdi kalmaz.

2173	Tuğar kut küni ilke inçlik bolur, diriğa bu yanlıg kişiler ölür	Orada mutluluk güneşi doğar ve memleket huzura kavuşur; fakat ne yazık ki, böyle insanlar çok yaşamazlar.
------	--	--

3.1.7. Sosyal Değerler

Kutadgu Bilig ideal insanı ve ideal toplum düzenini bize sunmaktadır. Nitekim sosyal değerler açısından da zengindir. Güngör (2010) tezinde sosyal değeri; “Gerçek dostluk” ve “İnsanlara yardım” ifadeleriyle değerlendirmiştir. Dost olmanın şartları, gerçek dostu anlamın püf noktaları, insanlara yardım etmenin önemi, kötülere bile iyilikle muamele etmenin gerekliliği vb. birçok konuda Kutadgu Bilig önemli mesajlar vermektedir.

3244	İdi yakşı aymış kişi üdrümi, kişike bağırsak kişi ködrümi	İnsanların seçkini ve olgun olanı merhametli insan çok güzel söylemiş.
3245	Kişi edgüsi bu öz aşğın kodup, kişi aşğ kolsa kör emgek yüdüp	İnsanların iyisi kendi yararını bırakıp, zahmet yüklenerek, başkalarının faydasını isteyendir.
3246	Bağırsak kerek er ne bağı süçip, törü berse edgü isizke açıp	İnsan merhametli olmalı ve kötülere acıyıp onlara şefkatle iyi yolu göstermelidir.
3247	Tirig yalñuk oğlı tusulğan kerek, tusulmaz kişi tuğsa ölgen kerek	Hayatta iken, insanoğlu faydalı olmalı; faydalı olmayacak kişi, doğar doğmaz ölmeli.
3407	Bu yalñuz yorıgı kişi kıvçakı, kişike tusulmaz bolur ay akı	Ey cömert, bu tek başına yaşayan yabanî adamın başkasına faydası dokunmaz.
3409	Telim bolsa erke adaş koldaşı, yadıldı atı ilke itti işi	Birinin arkadaş ve ahababı ne kadar çok olursa, onun adı o oranda memlekete yayılır, işi yoluna girer.
3410	Bu dünyâ içinde bulur bu tilek, kalı ukbi kolsa bu ol hem yölek	O bu dünya içinde dileğine kavuşur; eğer ahret mutluluğu isterse, onu da bununla sağlar.
3412	Yadar erdemin barça halkla ayur, münün körse kızlar til açmaz tuyur	Onun erdemin herkeşe söyleyip yayarlar; kusurunu görünce de, ağızlarını açmayıp gizlerler.
2231	Negü ter eşitgil kör alçak amul, ne edgü bolur erke kodkı köñül	Alçak gönüllü ve doğası sakın olan ne der, dinle; insan için alçakgönüllü olmak ne iyi şeydir.
2232	Bodunda sevüg boldı kodkı kişi, sevügsüz bolur köñli katkı kişi	Alçakgönüllü kişi halk arasında sevimli olur; haşin ve kibirli kişiye sevimsiz olur.
4300	Kalı kolsa sen söz yorık bolğusın, ayıttukta sözle köni bolsu çın	Eğer sözünün daima etkili ve geçerli olmasını istiyorsan, sordukları vakit söyle, sözün doğru ve dürüst olsun.
4301	Kuruğ sözleme sen kişig soñdama, uşak söz edeme yeme kikneme	Boş söz konuşma, insanları çekiştirme; dedikoduya uyma, kendin de dedikodu yaparak, fitne uyandırma.
4302	Tüpi yıl-turur söz köñül ağrıtur, köñül ağrısa er seni yavritur	Söz her şeyi alt üst eden bir rüzgârdır, kalbi sızlatır; kalbi sızlayan kimse seni mahvedebilir.
4306	Ağırla seni ol ağırlasa çın	Sana gerçekten hürmet gösterenlere sen de hürmet et; saygısızları sen de sayma, onlara yakın durma.

4308	Kamuğ edgüke bol sen edgü kişi, isizke isiz bol ol isiz tuşi	İyiliklere karşı daima iyi insan ol; kötülere karşı da, kötülükleri derecesinde kötü ol.
------	--	--

Değer nedir ve hangi değerler ortaokul öğrencilerine verilmelidir sorularının ülkemizde cevabını en iyi verecek olduğunu düşündüğümüz Millî Eğitim Bakanlığının yayınladığı öğretim programları incelemeye alınarak; 2005, 2015, 2018 Türkçe öğretim programları ile 2005 sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerler tespit edilerek Kutadgu Bilig içinde ne şekilde yer aldığı yeniden değerlendirilmiştir.

Öğretim programlarının incelenmesi sonucunda; şimdiye kadar programlarda yer alan değerler analiz edilerek yirmi dört değer başlığı altında bu değerler toplanmıştır. Bunlar; adalet- adil olma, aile birliğine önem verme, barış, bağımsızlık, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, dostluk, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sabır, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, temizlik, vatanseverlik, yardımseverliktir.

Bu değerlerin hepsinin de Kutadgu Bilig içinde doğrudan ya da dolaylı olarak okuyucuya verildiği tespit edilmiştir. Sağlam kuşaklar yetiştirmenin etik ve kültürel değerlerden yararlanılarak mümkün olacağı düşünülmektedir. Milli benliği korumak, dünden yararlanıp çocukları geleceğe hazırlamak açısından klasik eserlerimizi kullanmak önemlidir. Türklere özgü klasik bir eser olan Kutadgu Bilig de bu anlamda önemli bir eserdir. Mutluluk veren bilgi anlamına gelen Kutadgu Bilig, öğretim programında geçen değerleri hatta daha fazlasını içinde barındırmakta sade ve anlaşılır bir dille karşılıklı konuşma yoluyla bu değerleri aktarmaktadır. Dolayısıyla değerler eğitiminde, bu önemli eserden yararlanmanın pek çok açıdan önemli olduğu düşünülmektedir.

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Kutadgu Bilig’de yer alan değerleri belirlemek, MEB. Türkçe ders programında yer alan değerlerle karşılaştırarak yeni bir değerler sıralama ölçeği geliştirmek amacıyla yapılan bu araştırmada elde edilen sonuçlar şöyledir;

Kutadgu Bilig, Güngör’ün (2010) değerler ölçeğine göre incelendiğinde ölçekteki bütün değerlerin yer aldığı görülmektedir. Kutadgu Bilig’de insanın toplumsal hayatı ve devlet teşkilatını düzenleyebilmesi için gerekli olan bilgi ve değerler, bunların nasıl elde edileceği ve kullanılacağı konusunda bilgiler yer alır. Toplumsal hayatı düzenleyen ahlak kuralları, değerler aktarılır. Eserin yazılış amacı, bir taraftan on birinci asırda aydın Türklerin ahlak, hukuk ve devlet idaresindeki anlayışlarını ve o devirdeki hukuki teşkilatın nasıl olması gerektiğini hem bu dünyada hem de öbür dünyada mutlu olmanın adaletli olmak gerektiğini vurgulamaktır. Bu amaç doğrultusunda eserde sosyal değerlerden bilimsel değerlere ve dini değerlere oldukça geniş kapsamlı değerler dizgesi beyitlerin içine sindirilerek öğüt verilmektedir.

Kutadgu Bilig’in en önemli özelliklerinden biri değerlerin büyük bir kısmının bilimsel değerler içinde yer almasıdır. Bu özellik bu eserin Türkçe dersinde kullanılmasını özellikle gerekli kılmaktadır. Kutadgu Bilig her seviyedeki eğitim kurumlarında çeşitli yönleriyle değerlendirilerek onda anlatılan değerlerimiz genç nesillere aktarılmalıdır. Gelecek kuşaklara sunulacak metinlerin ait olduğu milletin değerlerini yansıtmaları çok önemlidir. Çünkü genç birey bu değerlerle davranışlarına tutarlılık kazandıracak, kişiliğine yön vererek karakterini oluşturacaktır. Millete ait kültür ve değerler edebî metinlerle yaşatılır ve geleceğe aktarılır. Bu nedenle ana dili öğretiminde temel araç olarak kullanılan metinlerin özellikle değer aktarımında önemi çok büyüktür. Kutadgu Bilig Güngör’ün (2010) değerler ölçeği bakımından incelenmesi sonucunda, ölçekte yer alan bütün değerlerin eserde yer aldığı görülmüştür. İncelenen beyitler değerlendirildiğinde 30 beyitte estetik, 20 beyitte ahlaki, 32 beyitte bilimsel 40 beyitte iktisadi, 32 beyitte dini, 35 beyitte siyasi, 24 beyitte sosyal değerlere rastlanmaktadır. Bu değerlerin tamamı Millî Eğitim programında yer alan değerlerle örtüşmektedir. Kutadgu Bilig’deki

değerler ve Milli Eğitim programında verilen değerler karşılaştırılarak araştırmacılar tarafından önerilen sıralama ölçeği şöyledir:

1. Ahlaki değerler
2. Milli değerler
3. Toplumsal değerler
4. Bireysel değerler
5. Estetik değerler
6. Bilimsel değerler
7. Evrensel değerler

Araştırma sonucunda şu öneriler geliştirilebilir:

Kutadgu Bilig’de ilköğretimde öğrencilere kazandırılmaya çalışılan hemen hemen bütün değerler vardır. Eser adalet kavramı üzerine temellendirilmiştir. Bu nedenle Kutadgu Bilig’de adalet bütün değerlerin en üstünü sayılmış ve en çok bu değer üzerinde durulmuştur. Adaletin hükümdar ile temsil edilmesi, devlet yönetiminin temelini adaletle dayandırılması Türklerin bu değere ne kadar çok önem verdiklerini göstermektedir. Türkçe dersinde bu metinlerle karşılaşan öğrenciler atalarının bu değere ne kadar önem verdiklerini görecektir ve kendileri de aynı önemi göstereceklerdir. Bu değere uygun bir metin veya tema işlenirken bu beyitler destekleyici olarak kullanılabilir.

Kutadgu Bilig’de bilginin “engin bir deniz” olduğu ve “bilginin sınırlarının çizilmediği ve yaşam boyu öğrenme” anlayışı bugün modern toplumların benimsedikleri eğitim anlayışıyla örtüşmektedir. Bilginin önemini dile getirildiği beyitler yaşayan Türkçeyle verilerek eserin günümüzde ve gelecek yüzyıllar için de değerini koruyan özellikleri anlatılarak Türk kültürünün anıt eserlerine karşı ilgi ve merak uyandırılabilir. Kutadgu Bilig’deki bütün değerler için metin hazırlama, görsellerle destekleme, eserin özgün yazımlarından görseller gösterilerek geçmişle bağ kurularak Türkçe’nin tarihsel serüveni hakkında da bilgi verilmiş olur.

NOT: Bu çalışma Dokuz Eylül Üniversitesi BAP Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir. Proje Numarası: 201832” (“This study was supported by Dokuz Eylül University Scientific Research Coordination Unit. Project Number: 201832”)

KAYNAKÇA

- Alacapınar, F. (2011). İlköğretim Okulu Öğrencileri Öğretmenlerini Nelere Benzetmektedirler. Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, 32, 249-263.
- Aydın, E. ve Sulak, S.E. (2015). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Değer Kavramına Yönelik Metafor Algıları, Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 2 (Aralık).
- Bolat, Y. (2015). “Bir Değer Ölçme Aracı: Çok Boyutlu Sosyal Değerler Ölçeği”. Turkish Journal of Education, 2 (4), 13-27.
- Çakan, V. (2017). Yusuf Hâs Hâcib’in Türk Düşünce Tarihindeki Yeri. International Journal Of Eurasian Education And Culture, 2 (2), 42-48. [Http://www.İjoeec.com/Issue/33670/373327](http://www.İjoeec.com/Issue/33670/373327) adresinden 5 Mart 2018 Tarihinde Erişilmiştir.

- Çalışkan, H. Ve Karademir, Ç. (2014). Değer Yönelimleri Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlanması. Değerler Eğitimi Dergisi, 12 (28), 47-68. [Http://Dergipark.Gov.Tr/Ded/Issue/29170/312361](http://Dergipark.Gov.Tr/Ded/Issue/29170/312361) adresinden 5 Şubat 2018 Tarihinde Erişilmiştir.
- Çelikkaya, T. Ve Seyhan, O. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin ve Öğretmen Adaylarının Evrensel Değerlere İlişkin Metafor Algıları, E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi, C. 8, S. 3, s. 65-87.
- Cerit, Y. (2006). Öğrenci, Öğretmen ve Yöneticilerin Okul Kavramıyla İlgili Metaforlara İlişkin Görüşleri. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi (Educational Sciences: Theory & Practice), 6 (3), 669-699.
- Döş, İ. (2010). Aday Öğretmenlerin Müfettişlik Kavramına İlişkin Metafor Algıları. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9 (3), 607-629.
- Ekici, G., Baş, M. ve Kızılkaya, O. (2017). Öğretmen Adaylarının “Öğretmenlik Mesleği” Kavramına İlişkin Algılarının Belirlenmesi: Bir Metafor Analizi Çalışması, International Journal of Eurasia Social Sciences, Vol: 8, Issue: 28.
- Güneyli, A. ve Akıntuğ, Y. (2012). Kitap Kavramına İlişkin Zihinsel İmgeler (Yakın Doğu Üniversitesi Örneği). Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi, 12(3), 1769-1790.
- Güngör, E. (2010). Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar/ Ahlak Psikolojisi, Ahlaki Değerler ve Ahlaki Gelişme, İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Kalkışım, M. (2013). “Kutadgu Bilig’de “Adâlet” Değeri”. (1), 91-98. [Http://Dergipark.Gov.Tr/Gumusmaviatlas/Issue/7496/98773](http://Dergipark.Gov.Tr/Gumusmaviatlas/Issue/7496/98773) adresinden 5 Mart 2018 Tarihinde Erişilmiştir.
- Kardaş, M. ve Cemal, S. (2017). “Değerler Eğitimi ve Türkçe Öğretiminde Değer Eğitimi Üzerine Yapılan Araştırmalara İlişkin Kaynakça Denemesi”. Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 9 (16), 383-412. [Http://Dergipark.Gov.Tr/Ksbd/Issue/31387/344595](http://Dergipark.Gov.Tr/Ksbd/Issue/31387/344595) adresinden 5 Mart 2018 Tarihinde Erişilmiştir.
- Koçak, Ş. ve Dönmez, S. (2018). “Kutadgu Bilig’de Çocuk Eğitimi”. Akra Kültür Sanat Ve Edebiyat Dergisi, 6 (15), 145-192. 10.31126/Akrajournal.375063 Adresinden 5 Mart 2018 Tarihinde Erişilmiştir.
- Küçük, N. (2016). Schwatz’ın “Değer Yönelimleri Ölçeği” İle Türkiye’deki Öğrenciler Üzerine Yapılmış Olan Bazı Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi.” Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, (57), 280-296. [Http://Dergipark.Gov.Tr/Abuhsbd/Issue/32967/366361](http://Dergipark.Gov.Tr/Abuhsbd/Issue/32967/366361) adresinden 5 Mart 2018 Tarihinde Erişilmiştir.
- Lakoff, G. ve Johnson, M. (2005). Metaforlar, Hayat, Anlam ve Dil. İstanbul: Paradigma.
- Mendelson, B.P. ve Kron F.W. (2003). How Teachers in Different Educational Context View Their Roles. Teaching and Teacher Education, 19: 277-290.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2018). İlköğretim Türkçe Dersi (1–8. Sınıflar) Öğretim Programı. [Http://Mufredat.Meb.Gov.Tr/Programdetay.Aspx?PID=332](http://Mufredat.Meb.Gov.Tr/Programdetay.Aspx?PID=332) adresinden 5 Mart 2018 Tarihinde Erişilmiştir.
- Ocak, G. ve Gündüz, M., (2006). Eğitim Fakültesini Yeni Kazanan Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Giriş Dersini Almadan Önce ve Aldıktan Sonra Öğretmenlik Mesleği Hakkındaki Metaforlarının Karşılaştırılması. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8 (2), S. 293-309

- Saban, A. (2008). Okula İlişkin Metaforlar. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi, 55, 459-496.
- Saban, A. (2009). Öğretmen Adaylarının Öğrenci Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Zihinsel İmgeler. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Bahar, 7 (2), 281-326.
- Saban, A., Koçbeker, B. N. ve Saban, A. (2006). Öğretmen Adaylarının Öğretmen Kavramına İlişkin Algılarının Metafor Analizi Yoluyla İncelenmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 6 (2), 461-522.
- Söylemez, Y. ve Kırkkılıç, H. (2015). “Kutadgu Bilig’in Suç İşleme Motivasyonuna Olumsuz Etki Yapabilecek Değerler Bakımından İncelenmesi.” EKEV Akademi Dergisi, 63 (63), 371-402.
- Soysal, D. ve Afacan, Ö. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin “Fen ve Teknoloji Dersi” ve “Fen ve Teknoloji Öğretmeni” Kavramlarına Yönelik Metafor Durumları. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2012, C. 9, S. 19, 287-306.
- Tekşan, K. (2015). “Türkçe Dersi Değerler Eğitiminde Kutadgu Bilig’in Kullanımı.” Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 13 (3). [Http://Dergipark.Gov.Tr/Aeukefd/Issue/1443/17388](http://Dergipark.Gov.Tr/Aeukefd/Issue/1443/17388) adresinden 5 Şubat 2018 Tarihinde Erişilmiştir.
- Temizkan, M. ve Sallabaş, M. E. (2009). Öğretmen Adaylarının Okuma ve Yazmaya Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 8(27), 155176.
- Yalman, M., Erdost, Ö. ve Kutluca T. (2013). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Kitap Okuma Alışkanlıkları Üzerine Betimsel Bir Araştırma: Dicle Üniversitesi Örneği. Bilgi Dünyası, 2013, 14 (2) 291-305
- Yasin, Y. (2017). “Kutadgu Bilig Üzerine.” Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi, (9), 125-161. [Http://Dergipark.Gov.Tr/Uygur/Issue/34999/399471](http://Dergipark.Gov.Tr/Uygur/Issue/34999/399471) adresinden 5 Mart 2018 Tarihinde Erişilmiştir.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.